

U I T Z W E R M E N

over Koekoeksnesten, zwermcellen en klonen

In de stille film *Steamboat Bill, Jr.* uit 1928 raast een allesverwoestende tyfoon door een Amerikaanse stad. Een van de hoofdrolspelers, gespeeld door slapstick acteur Buster Keaton wordt met bed al uit een ziekenhuis geblazen. Terwijl hij versuft opkrabbelt kantelt de gevel van een woning achter hem naar voren. Keaton blijkt precies op het enige juiste stukje grond te staan, namelijk daar waar zich de uitsparing van een venster bevindt. Keaton stapt eruit en wandelt weg. 'Humor' vindt kunstenaar Ton van Kints (1955). De droogheid van de situatie, het geluk bij een ongeluk, past bij Van Kints en zijn werk. Hij noemt zijn werkwijze ook wel het herstellen van zelf veroorzaakte ongelukken. Het feit dat Buster Keaton een van zijn helden is, zegt alles.

Deel I

Dat zit zo. Van Kints maakt al sinds 1988 werken van hout, waarbij hij de zaag gebruikt als het gereedschap om een tekening in het materiaal te maken. De fysieke arbeid die het vraagt, de ruwheid en de tactiliteit van het materiaal spreken hem aan. Tussen 2003 en nu heeft hij ongeveer 350 werken gemaakt, waarvan het grootste deel bestaat uit cirkelvormige werken die eerst uit elkaar zijn gezaagd om later weer op een andere manier in elkaar gezet te worden. Een klein verschil in de techniek levert een andere naam op. Zijn serie *Koekoeksnesten* is het meest omvangrijk. Daar gaat de zaag via de zijkant naar binnen om een cirkelvorm uit de eerste cirkelvorm te zagen. Bij *Sharing Air* daarentegen boort hij eerst een gaatje in het plaatmateriaal om vervolgens met een decoupeerzaag een deel eruit te zagen en dat te verwisselen met een ander deel. Een miniem verschil in methode dat desondanks belangwekkend en bepalend is.

En dan nu de manier waarop. Die heeft namelijk veelal juist vrij weinig te maken met *herstellen* in de zin van 'terugkeer tot een vroegere (goede) toestand' (Van Dale), of 'in de vorige toestand brengen' of 'weer in goede, bruikbare staat brengen'. Van Kints doet namelijk totaal niet zijn best om het werk weer terug te brengen in de staat waarin het verkeerde. Hij plaatst in de *Koekoeksnesten* weliswaar de cirkelvorm weer terug, maar slechts zelden leidt dit tot een situatie die de oude staat evenaart. Als hij dat zou willen, zou hij het uitgezaagde onderdeel met veel precisie exact op dezelfde plek terugplaatsen, misschien nog wat lijmen, zodat de zaagsnede niet meer zichtbaar is, hij zou minutieus zijn sporen uitwissen. Maar niets van dat alles. De werkwijze van Van Kints lijkt eerder op een onbehouwen ingreep. Het werk van een chirurg die zijn patiënt zonder blikken of blozen naar huis stuurt met een onnodig groot litteken.

Waar het bij Van Kints dus in grote mate over gaat is niet zozeer het herstellen van het

beeld, maar als een soort status quo het oude behouden en het nieuwe creëren. Oplappen, wat zoveel betekent als 'niet grondig herstellen', is eigenlijk beter passend. Poëtisch klinkt het niet 'opgelapte stukken hout', maar in wezen is het wel waar we mee te maken hebben.

Van Kints is gefascineerd door de koekoek. De parasietvogel is er wonderwel onderuit gekomen om zelf een nest te bouwen: ze legt haar eieren in andermans nest en laat deze uitbroeden door een andere vogel, die vervolgens ook de zorgtaken (het voeden) op zich neemt. Boeiende materie voor Van Kints. Hij schrijft daarover: 'wanneer hebben deze vogels ontdekt dat ze dat hele nestbouwen konden overslaan? Met bijbehorend maffiagedrag wat dan nodig is? Het is een mooie metafoor voor onze menselijke staat vind ik. Mooi omdat het echt is. Veel van ons gedrag gaat vanzelf en veel gaat vanzelf, door een beetje te forceren omdat we denken dat het kan. Als we het eenmaal bedacht hebben zijn we de slaaf van die gedachte.' En zo was de titel geboren van de werken waarin Van Kints zat te puzzelen met losgehaalde delen en iets forceerde, iets deed wat niet goed paste.

Wat uit het citaat blijkt, is dat ook de wereld altijd een intrede doet in het werk. Zonder dat het pathetisch wordt is de analogie aan het leven altijd in zijn werk aanwezig: van voelbare spanningen tot het verlangen naar heelheid, van het toedekken van fouten tot het kapot maken van iets om het weer te kunnen helen. Niet voor niets kiest hij als titel voor zijn tentoonstelling in 2023 bij Galerie Ramakers *Deze tentoonstelling is fictie, gebaseerd op feiten*.

De ronde vorm waar Van Kints graag mee werkt, is in de kunstgeschiedenis van oudsher een moeilijke vorm. De beschouwer mist als het ware een duidelijk herkenbaar kader, een venster. Het beïnvloedt het kijken daardoor op een heel ongebruikelijke manier. Juist daarom vindt Van Kints het al tijdens zijn academitijd een interessante vorm. In het werk uit de jaren negentig zoals *J&J*¹, en *gecorrigeerde ovaal II*² speelt de vorm dan ook dikwijls een rol. Deze wordt vervolgens heel dominant tijdens Van Kints' residentie in Zimbabwe in 2000. Daar maakt hij zich de vormen en tekeningen van de zogenaamde Binga Baskets eigen door deze te vertalen naar zijn plaatmateriaal. Van Kints ziet in de hang naar de cirkel ook een bijzondere erfenis: zijn vader was timmerman en maakte wagenwielen en zijn oudste zoon ontwerpt en maakt Yurts. De voorkeur voor het werken met de handen en de keuze voor de ronde vorm, wil Van Kints maar zeggen, zit er op een bijzondere manier gewoon in.

Deel II

Als iets opvalt aan de houding van Van Kints is dat hij alsmaar maakt, maakt en maakt. En met zo'n hoge productie gaat er ook weleens iets anders dan gepland. Hij verft (nee, niet schilderen, schrijft hij nadrukkelijk zelf) als een ambachtsman en hij zaagt hartstochtelijk. Dat de zaagsnede imperfecties bevat, of dat de kit hier net even te dik en daar net even te dun is: 'soit'.

De openlijke omarming van het mislukken, het accepteren van het onvolmaakte is een wezenlijk onderdeel van het werk van Van Kints.

Maar natuurlijk wel binnen de grenzen van zijn kijken. Want vergis je niet: Van Kints maakt weliswaar heel veel, het grootste deel daarvan komt niet door zijn eigen selectie heen. Ze zijn overtroffen door een beter gelukt exemplaar uit dezelfde serie. Deze atelierdochters gaan een leven tegemoet met de rug tegen de muur van het atelier. Dat levert overigens ook heel vaak nieuwe vondsten op, maar daarover later meer. Van Kints gooit namelijk nooit iets weg, hij gebruikt het liefst gerecycled materiaal voor zijn werken en hergebruikt het liefst alles. Mislukken bestaat niet. Is hij niet tevreden, dan pakt hij het werk in een later stadium gewoon weer aan. Zo ontstaan werken die een opeenvolging van handelingen zijn.

Lijdt het werk uiteindelijk teveel onder de vele handelingen, dan kan er altijd nog een dikke laag epoxy overheen. De glanzende schoonheid van de laag dekt af, maar doet tegelijkertijd het ergste vermoeden van wat eronder zit. 'Het paard van Troje!' Heerlijk, heerlijk!' roept Van Kints daarover uit. De tegenstrijdigheden in hemzelf tonen zich in het werk.

De series *1+1* en *Packages* uit 2020 van Van Kints kunnen gezien worden als het toevoegen van een nieuwe handeling aan een werk dat nog niet 'af' is, dat nog niet goed functioneert. Het viel de kunstenaar op dat de werken staand, wachtend, tegen de muren van Van Kints atelier, vaak mét elkaar weldegelijk kracht bezitten en een verband aangaan. En zo kwam hij op het idee om deze band te versterken en definitief te maken door de tegen elkaar leunende werken met elkaar te combineren en door middel van schroeven en spijkers aan elkaar te verbinden. En zo was de *1 + 1* serie geboren.

De nadrukkelijke opeenvolging van handelingen laat Van Kints terugkomen in zijn titels. Linnaeus indachtig gebruikt hij een aan de natuurwetenschappen verwant systeem van ordening dat eerst een geslacht benoemt, dan een stam en dan een mutatie. Het doet recht aan zijn werkwijze die steeds de stapeling van handelingen is en zo steeds kan uitbreiden. Dat deed hij bijvoorbeeld ook al nadrukkelijk bij de *Koekoeksnesten* waar hij de algemene titel liet volgen door de methode van terugplaatsen.

De titels van de werken uit de serie *1+1* zijn simpel. Een werk kan ook *1 + 1 + 1 + 1* of *1 + 1 + 1* heten, al naar gelang het aantal werken dat ten grondslag ligt aan de ordening. Vervolgens geeft de titel aanwijzingen over de positie waarop de werken aan elkaar zijn gekoppeld, zoals *back to back* (twee achterkanten tegen elkaar), *face tot face* (twee voorkanten tegen elkaar) of *spooning* (lepeltje lepeltje, achterzijde tegen voorzijde).

Van Kints ziet de werken allemaal als persoonlijkheden met hun eigen identiteit. Hij beschouwt ze evengoed als hoofdstukken die samen een verhaal vertellen. En als de hoofdstukken in nieuwe samenstellingen bij elkaar gevoegd zijn, vertellen ze een nieuw verhaal. *Fictie, gebaseerd op feiten.*

De serie *Packages* kenmerkt zich erdoor dat alle werken zijn ontstaan door een bestaand werk te verzagen en samen te voegen tot een staande stapel (gelijk aan de manier waarop de werken tegen de wand in het atelier leunen). Het ontstane pakketje wordt vervolgens door Van Kints overgoten met epoxy, om het werk nog sterker tot één geheel te laten samensmelten.

*Package #3 wandelende takken 3*³ uit 1996-2020 is er zo een. Het lijkt wel een gebakje

met een aanhangsel. Vanaf de voorkant gezien geeft een glazurige witte half transparante hoogglanzende laag epoxy zicht op een onderliggende tekening van stift, nietjes, verf, spijkers en zaagsneden. Rechts onder de cirkel hangt een klein gezwel. Althans dat lijkt het. Of een stukje restplastic dat toevallig aan het epoxy is blijven plakken. Het werk komt ver van de wand af, waardoor je als toeschouwer meteen nieuwsgierig wordt naar wat er nog meer is.

Je nieuwsgierigheid wordt beloond. Vanaf de zijkant blijkt het werk uit zes op elkaar gestapelde lagen hout te bestaan, die naar de wand toe steeds in formaat afnemen. Daar overheen druipt het epoxy lekker opzij als een gerieflijke glazuurlaagje op een omgekeerde stapeltaart. De achterkant van dat oorspronkelijke werk (met bijvoorbeeld het ontstaansjaar omcirkeld)) fungeert nu als de voorkant. De lat die de cirkel diagonaal doorkruist, diende mogelijk in *Package #3 wandelende takken 3* nog om de verschillende delen van het paneel samen te houden. Maar het kan evengoed dat Van Kints de lat in 2020 heeft toegevoegd om het beeld extra kracht bij te zetten. Het gezwel onderaan is uiteraard geen toevallig stukje plastic dat aan het epoxy bleef kleven, maar een zorgvuldig door Van Kints geproduceerde 3D print van een zwermcel van een bijenfamilie.

Van Kints is sinds 2016 hobby-imker en dat heeft zijn intrede gedaan in het werk. Het tekent nog maar eens hoe in het formele werk van Van Kints, ook altijd een heel persoonlijke component zit. Hij noemt zichzelf ook wel een atelierkunstenaar die kruisbestuift met de wereld.

Sinds 2020 voegt hij de geprinte zwermcellen aan zijn werken toe, los of uitgebouwd aan het raat. Het levert wonderlijke, eigenzinnige beelden op. Beelden waarbij de vraag zich opdringt of het klopt wat je ziet. In de natuur ontwikkelt zich in zo'n zwermcel een nieuwe koningin die met een deel van het bijenvolk kan gaan uitzwermen om elders een nieuw volk te stichten. Voor Van Kints een mooie verwijzing naar het feit dat de werken nu mogen gaan uitzwermen en elders opnieuw beginnen.

*Zwarte cirkel op rechthoek op echte raat*⁴ uit 2018 - 2021 kan als beginpunt worden beschouwd. Onder een zwarte cirkel hangt een verbouwd bijenraam waaronder Van Kints een strook zuurvrij karton heeft gehangen. Daaraan zijn bijen een raat gaan bouwen. Deze originele, natuurlijke raat is overgoten met epoxy en vormt het model voor de 3D geprinte raten die onder andere reliëfs opduiken als een vrolijk en ontregelend versiersel.

Van Kints brengt met de raten de natuurlijke en persoonlijke realiteit op een volslagen eigenzinnige manier het beeld binnen. De elementen passen op het oog eigenlijk helemaal niet goed, ze ontregelen het kijken op een manier die overeenkomsten vertoont met hoe Van Kints in zijn *Koekoeksnesten* de uitgezaagde stukken forceert om weer het beeld in te dringen. Deze toevoegingen lijken een nieuwe manier van Van Kints om op een tamelijk hardhandige wijze zijn reeds bestaande beelden te annexeren. Ze aan zijn hand te onderwerpen. De toch al bijna rituele geste van 'bezetten' van zijn panelen, krijgt een nieuwe betekenis met het toevoegen van dit zeer natuurlijke, uit de realiteit afkomstige, element.

In deze serie worden voor het eerst de fysieke grenzen van het cirkelvormige werk

radicaal uitgebreid door de toevoeging van een element. Ook in werken waaraan geen raat is toegevoegd speelt de ruimtelijke expansie buiten de oorspronkelijke cirkelvorm een rol. Kijk maar naar het werk *1 + 1 + 1 (spooning 3x) #1*⁵ uit 2004 - 2019, waar latjes - die normaliter dienen als afstandhouder bij het aanbrengen van de epoxylaag - en een werkschets de contouren van de sculptuur bepalen. In de geknutselde, objet-trouvé achtige complexiteit van het beeld, speelt Van Kints veel meer dan eerder met vorm dan met lijn. Ook het werk *1 + 1 + 1 + 1 (spooning 3x) #4*⁶ uit 2014 - 2020 kent door de uitstekende hoek rechtsboven een uitbreiding van de cirkelvorm die zo dominant is in Van Kints oeuvre.

De *1 + 1* serie, waar dit werk deel van uitmaakt, toont op zichzelf al duidelijk aan dat Van Kints recentelijk meer dan eerder op zoek is naar ruimtelijke uitbreiding van zijn werk. Hoewel ruimtelijkheid altijd al fysiek aanwezig was, bijvoorbeeld in de lijnen die gezaagd en gefreesd waren in de *Koekoeksnesten*, is Van Kints ruimtelijke uitbreiding in deze recente serie explicieter. In plaats van tekenen, zagen en lijmen is hij hier voornamelijk bezig met het 'schroeven' en 'stapelen', een heel andere manier van werken.

Deel III

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Van Kints in 2019 het idee opvatte om nog verder te gaan en het werk *1 + 1 + 1 + 1 (spooning 2x, back to back) #2*⁷ uit 1997-2020 in epoxy te laten gieten. Het taartje, dat wemelt van texturen door de latjes, verfbubbels, schroeven, fluweel en een raat is een verleidelijke kandidaat voor de vertaling naar een epoxy sculptuur. Opnieuw voegt Van Kints een actie toe, maar ditmaal één die de sporen van de eerdere handelingen grotendeels aan het zicht onttrekt. Het herstellen van een zelf gemaakt ongeluk?

In 2022 ging hij er mee aan de slag. Van Kints vertelde er het volgende over: 'In mijn onderzoek naar de mallenmaker die mijn ingewikkelde stapels kon vermallen, kwam ik bij een bedrijf dat dat niet aandurfde, maar wel gespecialiseerd was in metalliseren. Een proces waarbij een laagje metaal van een millimeter op een object kan worden aangebracht. Dat heb ik bij drie werken laten doen. Tweemaal tin en eenmaal brons. Die laatste is verraderlijk dubbelzinnig geworden, je zou denken dat het een werkelijk bronzen object is. De tinnen werken zijn minder overtuigend omdat het lijkt dat ze gewoon met een spuitbus metallic bespoten zijn.' Van Kints omarmde de werken en kon er ook de humor van inzien dat zijn zoektocht deze wending had genomen.

Maar hij bleef zoeken naar een mallenmaker die het wél aan wilde gaan. Dat lukte. Enkele maanden later werden de eerste afgietsels gemaakt van *1 + 1 + 1 + 1 (spooning 2x, back to back) #2*⁹ en *Package #7(Sierra Leonse ruit)*⁹. Al experimenterende en al lerende maakt Van Kints diverse afgietsels van dezelfde mal, steeds in een andere kleur. Het markeert een nieuwe stap in de ruimtelijke verkenningen die in de stapelingen van de *Packages* en *1 + 1* expliciet werd.

Hij neemt zich voor om de mal te blijven gebruiken tot deze helemaal versleten is. Er zullen steeds nieuwe werken ontstaan. Steeds uniek door hun volstrekt eigen karakter door gebruik van verschillende pigmenten, kleurverzadiging en afwerking. Vergelijk de

aanwezigheid van *Package #7 polyester wit 1*¹⁰ en *Package #7 polyester blauw 1*¹¹ maar eens met elkaar. Het werken op de grens van uniciteit en herhaling past bij Van Kints die vaak in langdurige series heeft gewerkt. Eenmaal gegoten waant het polyester zich glas. Er zijn zuurstokachtige werken ontstaan in aanlokkende kleuren als geel, roze, blauw en rood. De mate van transparantie bepaalt hoe ver je terug in het werk kan kijken en hoe sterk je in het werk wordt gezogen. Nog meer dan in andere series worden de delen samengevoegd tot één geheel. En de sporen, de geschiedenis van het werk, is veel minder leesbaar dan eerder het geval was.

De werken in deze reeks blijken wederom een Trojaanse verleidelijkheid te hebben die vergelijkbaar is met de lobbige epoxylaag van de eerdere werken. Het materiaal dat Van Kints gebruikt is het epoxy dat hij in de eerdere *1 + 1* serie nog als 'huid' had gebruikt om de stapels eenheid te geven. De destijds verhullende, alles verbindende laag, is nu dus materiaal zélf geworden. Waar het epoxy het onderliggende 'kwaad' moest verhullen, zo gaat Van Kints hier nog een stap verder, omdat het product van de voorafgaande handelingen geen onderdeel meer uitmaakt van het nieuwe werk. De voorganger en gegoten werk gaan zelfstandig door het leven. Zelf spreekt Van Kints dan ook over 'het origineel' en de 'klonen'.

Het gaat hier dus om een wezenlijk andere manier van het hernemen van zijn werk dan in eerdere gevallen. Maar kunnen deze werken in het licht van zijn gestapelde handelingen wel simpelweg worden opgevat als klonen? Zijn ze niet evengoed te beschouwen als een nieuwe handeling van hetzelfde werk? Van Kints noemt deze serie 'voor het gemak' ook *1+1* en *Packages*. Het zijn dus loten uit dezelfde familie, maar ze zeulen niet hun hele familiegeschiedenis mee. Ze bevinden zich niet alleen op het snijvlak van uniek en serieel werk, maar ook van heden en verleden. De spanning van het oude behouden en het nieuwe creëren, speelt nog altijd een sterke rol.

Tijdens een atelierbezoek waarin Van Kints deze serie voor het eerst laat zien hoor ik hem tussen neus en lippen door zeggen dat hij er aan denkt om in één van de nieuwe polyester sculpturen te boren. Blijkbaar trekt opnieuw het verlangen aan hem om ook bij deze objecten weer ongelukken te maken en te herstellen en om er acties aan toe te voegen. Het maakt nieuwsgierig naar waar de stapeling van handelingen nog meer toe kan leiden. Nu zelfs deze metamorfose - het voortleven in een nieuw fysiek object - is toegestaan, ligt een nieuwe wereld open. Het uitzwermen is begonnen.

Tekst: Judith de Bruijn, juli 2023